

De Stem van de Stilte: de wereld achter het werk

deel III: de oorsprong van de Stem

– Ingmar de Boer

Dit is het laatste deel van een artikel in drie delen naar aanleiding van het feit dat 120 jaar geleden *De Stem van de Stilte* geschreven werd.

De auteur is sinds 1989 lid van de TVN en heeft ongeveer 18 jaar lang deelgenomen in de Rotterdamse loge, waarvan geruime tijd in het loge-bestuur. Hij woont en werkt sinds februari 2008 op het Internationaal Theosofisch Centrum en is nu lid van de Naardense Annie Besant Loge.

In deel I van dit artikel hebben we kort de totstandkoming van de Stem bekeken. In deel II hebben we de tekst aan een analyse onderworpen, op zoek naar de context van de thema's en technische termen uit de tekst. Aan de hand van onze bevindingen kunnen we nu toewerken naar een concreet idee over de oorsprong van de Stem.

Het werk van David Reigle

De Amerikaanse oriëntalist David Reigle heeft in zijn onderzoek naar de oorsprong van het Boek van Dzyan een aantal bijzondere ontdekkingen gedaan. Zijn werk dienaangaande is gebundeld in zijn boek *Blavatsky's Secret Books: Twenty Years' Research*, dat verscheen in 1999.²⁴ Verder schreef in hij 1983 een voorlopige verkenning onder de titel *The Books of Kiu-Te or The Tibetan Buddhist Tantras* waarin veel nuttige informatie is te vinden.²⁵ De fragmenten uit de Stem zijn volgens HPB deel van dezelfde reeks geschriften als het Boek van Dzyan, dus

het onderzoek naar de oorsprong van het Boek van Dzyan kan ons ongetwijfeld meer vertellen over de oorsprong van de Stem.

Een belangrijke ontdekking van Reigle was dat het boek van Kiu Te waarschijnlijk de serie boeken is die tegenwoordig bekend staat onder de naam "rgyud sde".²⁶ Henk Spierenburg had deze ontdekking al eerder gedaan, maar het werk van Reigle maakte deze ontdekking pas alom bekend in de theosofische wereld.²⁷ Het Tibetaanse rgyud sde betekent zoveel als "tantrische boeken" en is een aanduiding van de tantrische afdeling van de Tibetaans-boeddhistische canon, de Kanjur en Tanjur. De boeddhistische tantra's (rgyud sde) vormen de voornaamste geschreven grondslag van het vajrayāna-boeddhisme. Deze werken zijn, voor zover ze bekend zijn aan de wetenschap, niet onmetelijk oud, maar worden toegeschreven aan de boeddha (Kanjur), of zijn commentaren zijn op de werken die worden toegeschreven aan de boeddha (Tanjur). In deze collectie komen dus in principe geen voor-boeddhistische teksten voor, in tegenstelling tot wat HPB in het voorwoord van de Stem zegt. Hoogstens bevatten sommige van deze werken veel voor-boeddhistische elementen, waaronder hindoeïstische en sjamanistische, die dan in het kader van het boeddhisme een nieuwe plaats krijgen.

Nu zouden we kunnen denken dat de boeken van Dzyan en van de Gulden Voorschriften in de Tibetaans-boeddhistische canon te vinden moeten zijn, maar zo eenvoudig is het nu ook weer niet. In de canon bevinden zich wat HPB de openbare werken van Kiu Te noemt en de boeken waaruit de door ons gezochte teksten afkomstig zijn worden volgens HPB blijkbaar onder dezelfde categorie, rgyud, gerangschikt, maar zijn geheim, en

bevinden zich in het algemeen niet in de canon zelf. De belangrijkste tantra's die wel in de canon te vinden zijn, zijn geëxtraheerd uit grotere geschriften, de zogenaamde basistantra's (mūlatantra). Deze basis-tantra's zijn verborgen geschriften die bijvoorbeeld worden genoemd in oude historische overzichten. Er zijn soms citaten en in een enkel geval een heel hoofdstuk uit deze boeken te vinden in de openbare boeken van de canon. Op grond van één van deze citaten veronderstelt Reigle nu dat het boek van Dzyan de verborgen basis-tantra is van het belangrijkste werk van de rgyudreeks, de Kālacakrat tantra. Hij ziet dit als "a very solid hypothesis", een goed verdedigbare stelling.²⁸ In dat geval zou de Stem dus herkenbaar moeten zijn als een geschrift uit de sfeer van het vajrayāna.

Vajrayāna is niet de oude wijsheid

Aan het begin van de Introductie van *De Geheime Leer* vinden we echter een opmerkelijke aanwijzing van HPB met betrekking tot het vajrayāna. Het esoterisch boeddhisme, beschreven door A.P. Sinnett, had vanaf 1883 betrekkelijk veel interesse gewekt in de westerse wereld.²⁹ HPB merkt op, dat Sinnett zijn boek in plaats van *Esoteric Buddhism*, met twee d's, beter "Esoteric Buddhism" had kunnen noemen, met één d, van budha, kennis, inzicht, wijsheid. Dat boek gaf immers niet zozeer een beeld van het esoterisch boeddhisme, alswel van de theosofische wijsheidstraditie zoals die door de Mahātma's naar voren werd gebracht.³⁰ Het esoterisch boeddhisme is, zo weten wij inmiddels, het vajrayāna, de boeddhistische tantriek, waarvan de leer inderdaad niet zonder meer identiek is met de leer die Sinnett in zijn boek heeft uiteenzet. Een bladzijde verderop in *De Geheime Leer* plaatst ze het esoterisch boeddhisme verder in perspectief:

Bovendien omvatten de verslagen die we de lezer willen voorleggen de esoterische leerstellingen van de gehele wereld, sinds het begin van onze mensheid, en het boeddhistische occultisme neemt daarin zijn rechtmatige plaats in, maar niet meer dan dat. De geheime delen van de "Dan" of Janna ("Dhyan") van Gautama's metafysica - groots als ze schijnen te zijn voor diegenen die niet bekend zijn met de leerstellingen van de Wijsheidsreligie van de oudheid - zijn in werkelijkheid slechts een klein onderdeel van het geheel.³¹

Deze opmerkingen staan vrijwel aan het begin van *De Geheime Leer*. Blijkbaar was het zo belangrijk dit onderscheid te maken, dat ze haar magnum opus ermee begon. Door Sinnett's titel kon het misverstand worden gewekt dat de opvatting van de Mahātma's identiek was met de tantriek van het vajrayāna, en dat zou voor de ontluikende theosofische beweging negatieve consequenties kunnen hebben gehad. De identificatie van theosofie met de esoterie van een bestaande religie zou in de kiem het einde van de theosofische beweging kunnen zijn geweest, die immers "geen religie hoger dan waarheid" erkent. Deze consequenties zijn tot op heden dus afgewend.

Verder zegt HPB, over de openbare delen van Kiu Te: Strikt gesproken zouden deze vijfendertig boeken "De gepopulariseerde versie van de geheime leer" moeten worden genoemd, vol mythen, misleidingen en fouten.³² Het getal van 35 boeken is niet helemaal helder, maar wel duidelijk is dat ze hier spreekt over boeken van de rgyud-afdeling van de Tibetaanse canon. Wat ze beweert klopt in elk geval in zoverre, dat de tantrieke werken in de Kanjur meestal verkorte, vereenvoudigde

of versluierde versies zijn van de basis-tantra's. De verkorte ("laghu") Kālacakratantra noemt ze bijvoorbeeld "half-esoterisch". HPB verwijst in één van haar artikelen ook naar de inhoud van "geheime gedeelten" van de Kālacakratantra. Tot deze geheime informatie had ze blijkbaar toegang en ze kon deze dus vergelijken met de verkorte openbare rgyud-werken.³³

We kunnen ons overigens afvragen waarom HPB expliciet zou verwijzen naar deze geheime informatie, en deze basistantra ook elders schijnbaar achteloos noemen, terwijl dit werk vervolgens het hele raamwerk zou vormen van deel I en II van *De Geheime Leer*, waar over de herkomst juist heel geheimzinnig wordt gedaan. Misschien is hier wel een reden voor te bedenken, maar het geeft toch te denken.

De verdwenen stanza's uit het derde deel van *De Geheime Leer*

In een ander modern artikel kunnen we nog een opmerkelijke aanwijzing vinden die ons iets meer zou kunnen vertellen over de oorsprong van de Stem. Daniel Caldwell laat in zijn bijzonder lezenswaardige artikel *The myth of the "missing" third volume of the Secret Doctrine* zien, dat al het geschreven materiaal van HPB waarvan het bestaan wordt genoemd (bijvoorbeeld in bewaard gebleven correspondentie van HPB), ook inderdaad is gepubliceerd.³⁴ Echter, in een van de brieven die Caldwell noemt, brief nummer LXXX van HPB aan Sinnett gedateerd 3 maart 1886, vinden we de volgende passage:

Ik heb een enorm Inleidend Hoofdstuk klaar, of Woord vooraf, Proloog, noem het maar zoals je wilt; alleen maar om de lezer te laten zien dat de tekst, zoals die

is, met aan het begin van elk gedeelte een bladzijde met een vertaling uit het Boek van Dzyan en het Geheime Boek van "Maytreya Buddha" Champai chhos Nga (in proza, niet de bekende vijf boeken in verzen, die een dwaalspoor zijn) geen verzinsel zijn.³⁵

De onduidelijkheid van deze passage daargelaten, is er blijkbaar naast de vertalingen uit het boek van Dzyan, die in deel I en II van *De Geheime Leer* zijn verschenen, bij de totstandkoming van *De Geheime Leer* ook nog sprake geweest van vertalingen uit een ander geheim werk, "de vijf boeken van Maitreya" (Tibetaans byams pa'i chos Inga). De vijf openbare werken in verzen, waarover wordt gesproken, zijn vijf bekende werken van Asaṅga, die hij volgens de overlevering heeft geschreven onder inspiratie van Maitreya. HPB's vertalingen uit de vijf geheime boeken zijn echter niet als zodanig in *De Geheime Leer* te vinden, ook niet in het postuum gepubliceerde derde deel, dat wel het genoemde enorme "Introductory Chapter" bevat, maar geen raamwerk van "stanza's". Caldwell rept er verder in zijn artikel niet over waar deze vertalingen kunnen zijn gebleven, en uiteraard kunnen ze ook eenvoudig door HPB zijn weggegooid. HPB schreef *De Geheime Leer* echter in opdracht van Mahātma M., en het lijkt dan ook onwaarschijnlijk dat ze met deze op geïnspireerde wijze geschreven teksten onachtzaam zou zijn omgegaan.

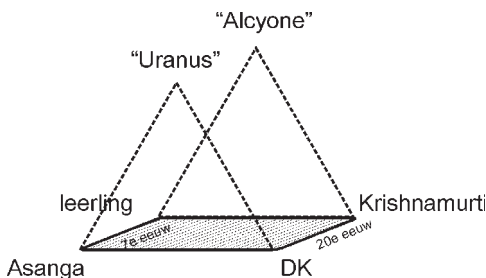
Leadbeater over de oorsprong van de Stem

C.W. Leadbeater geeft ons in zijn commentaar op de Stem nog meer informatie waarmee de puzzel omtrent de oorsprong van de Stem langzaam compleet lijkt te worden. Hij heeft naar eigen zeggen bij zijn studie van de Stem ook zijn hel-

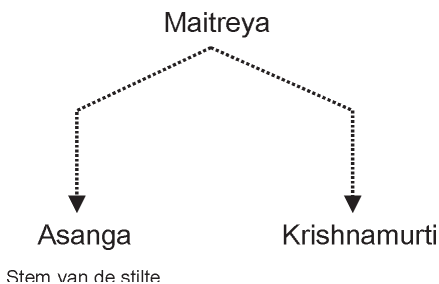
derziende vermogens te hulp geroepen.³⁶ Zijn werken staan altijd garant voor een spectaculaire vernieuwende visie op de dingen en ook wat betreft de Stem is zijn beschouwing verbazingwekkend.

Hij schrijft, zonder reserve, dat de bronkstext van de Stem aanvankelijk een soort notitieboek is geweest van Asaṅga, de schrijver van de *Yogācārabhūmi*, waarin hij de leringen uit de universele symbolentaal voor het eerst in woorden opschreef. Na diens dood hebben enkele van zijn leerlingen hieraan nog uittreksels van zijn toespraken toegevoegd, resulterend in de negentig "korte verhandelingen".³⁷ Dit lijkt dus de analyse van de inhoud (zie deel II) geheel te bevestigen: de denkwereld die we in de Stem aantreffen zou, als we Leadbeater in zijn beschouwing zouden volgen, inderdaad die van Asaṅga en zijn volgelingen moeten zijn.

Van de leerlingen van Asaṅga was, volgens Leadbeater, Alcyone met name degene die in zijn voorlaatste leven de tekst van de toespraken heeft voorbereid, en deze heeft gebundeld onder de titel *Boek der Gulden Voorschriften*. Alcyone is in het werk van Leadbeater niet de echte naam van deze leerling, maar een codenaam die verbonden is met diens reïncarnerende Zelf. Wij kennen hem in zijn afgelopen incarnatie onder de naam Jiddu Krishnamurti. Ook de bodhisattva Asaṅga (codenaam Uranus) zouden we in de geschiedenis van de Theosophical Society in zijn navolgende incarnatie onder een andere naam kennen, namelijk als de Mahātma DK.³⁸ Lezen we over Alcyone in Besant en Leadbeater's *Lives of Alcyone*, dan vinden we daar een vergelijkbaar relaas over Uranus en Alcyone in hun incarnaties als Asaṅga en zijn leerling.³⁹

De bodhisattva Asaṅga zelf zou dus, volgens de overlevering, evenals Krishnamurti in onze tijd, geïnspireerd zijn geweest door de bodhisattva Maitreya.

Eindconclusie

Samenvattend kunnen we zeggen dat het mahāyāna-boeddhisme de belangrijkste achtergrond is van de Stem. Aan het slot van het laatste fragment ligt het einddoel van de beschreven ontwikkelingsgang, de bodhisattva-staat, die kenmerkend is voor het mahāyāna. Het begrip ālaya is specifiek voor de yogācāra-richting binnen het mahāyāna. In *De Geheime Leer* komt het begrip ālaya ook voor, in relatie met de eerste van de drie grondstellingen, als de term voor de universele overziel.⁴¹ Dit is een centraal concept in de esoterische wijsheidstraditie die HPB naar voren heeft gebracht. Ook de Tibetaanse term "narjol" (rnal 'byor) waarmee in de Stem de reiziger op het pad wordt aangeduid, verwijst exclusief naar een leerling in de yogācāra-traditie, en yogācāra en zijn stichter Asaṅga worden naar voren gebracht in het voorwoord van de Stem. Verder zijn veel van de technische termen

specifiek voor het vajrayāna, zoals bijvoorbeeld de diamantziel, Vajrasattva. Als we de bron van de Stem zoeken, moeten we dus op zoek gaan naar geschriften die liggen binnen de sfeer van het mahāyāna-boeddhisme, op het kruispunt van yogācāra en vajrayāna, en wel, zoals we hebben gezien, in een richting die zich ook ontplooid heeft in China.

Het genre van de Stem is niet dat van een typisch vajrayāna-geschrift, maar eerder van een stadia-van-het-pad-geschrift, waar de drie fragmenten elk een fase van het pad beschrijven, met elk een eigen fundamentele opgave. Als we niet beter zouden weten zouden we misschien kunnen denken in de richting van een geschrift van Asaṅga zelf, zoals zijn *Yogācārabhūmi*, waar ook vajrayāna-elementen inzitten, en dat ook in een Chinese vertaling bekend is geworden. In dat geschrift komen bijvoorbeeld ook de drie hallen (vergelijk de 4 dhyāna's) van fragment I en de zeven poorten (vergelijk de 6 pāramitā's) van fragment III van de Stem uitgebreid aan de orde. De omvangrijke *Yogācārabhūmi* is echter in grootte niet te vergelijken met het Boek der Gulden Voorschriften dat, zoals we hebben geprobeerd in te schatten, slechts ongeveer tussen 700 en 1800 verzen zou omvatten. Verder is de *Yogācārabhūmi* (inderdaad) geen onderdeel van de rgyud-afdeling van de canon, maar van de mdo- of soetra-afdeling.

We hebben nu twee verschillende suggesties over de oorsprong van de Stem, namelijk de visie die we hierboven hebben ontvouwd naar aanleiding van het artikel van Caldwell, en de visie van Leadbeater: 1. de Stem bestaat uit citaten van Asaṅga's geheime "vijf boeken van Maitreya" in proza, en 2. de Stem bestaat voornamelijk uit toespraken van Asaṅga, verzameld door zijn leerlingen. Deze twee visies zijn weliswaar niet vergelijk-

baar in bewijskracht, maar komen qua inhoud opmerkelijk dicht bij elkaar.

Is de bron van de Stem nu werkelijk hetzij een geschrift van Asaṅga, hetzij een tekst die in zijn directe nabijheid is ontstaan? Ten minste kunnen we stellen dat dit het overdenken waard is, maar we hebben daarvoor uiteraard geen onomstotelijk bewijs. Wat niet verklaard wordt door de visie van Leadbeater is, dat het Boek van Gulden Voorschriften, zoals we in deel I hebben gedestilleerd uit HPB's voorwoord, een compilatie zou moeten zijn uit verschillende tijdsperiodes. Het verband met de yogācāra-richting en zijn stichter, de bodhisattva Asaṅga, lijkt echter wel zeer duidelijk aanwezig. Dit geeft ons aan in welke bredere context we dit bijzondere theosofische geschrift zouden kunnen zien, hetgeen ons zou kunnen brengen tot meer begrip van de boodschap van HPB en van de werkelijke bedoeling van de theosofische beweging.

Noten bij deel III

Verwijzingen naar De Geheime Leer zijn in de vorm: SD (Secret Doctrine) deel, paginanummer van de eerste Engelse editie van 1888, bijvoorbeeld "SD I, 573".

24. Reigle, David, *The Books of Kiu Te Identified*, in Reigle, David & Nancy, *Blavatsky's Secret Books: Twenty Years' Research*, Wizards Bookshelf, San Diego, 1999
25. Reigle, David, *The Books of Kiu-Te or the Tibetan Buddhist Tantras*, Wizards Bookshelf, San Diego, 1983

26. Reigle, David & Nancy, *Blavatsky's Secret Books*, p. 21-23
27. Poortman e.a. (red.), H.E.Ch., *Tibetaans boeddhisme, een verzameling studies*, Theosofische Vereniging, Amsterdam, 1975, p. 74
28. Reigle, op. cit, p. 48
29. Sinnett, A.P., *Esoteric Buddhism*, Chapman & Hall, London, 1892
30. SD I, xvii-xix
31. SD I, xx (vert. cit. IdB)
32. Blavatsky, H.P., *Collected Writings*, vol. XIV, Theosophical Publishing House, Wheaton (Ill.), p. 422, zie ook: Spierenburg, H.J. (ed.), *The Buddhism of H.P. Blavatsky*, Point Loma, San Diego, 1991, p. 136-138
33. Blavatsky, op. cit., p. 391 (noot)
34. Caldwell, Daniel H., *The Myth of the "missing" third volume of the Secret Doctrine*, Blavatsky Study Centre, elektronische uitgave: <http://www.blavatskyarchives.com/sdiipt1.htm>, 2004
35. Barker (ed.), A. Trevor, *Letters of H.P. Blavatsky to A.P. Sinnett, The-*, Theosophical University Press, Pasadena, 1973, p. 195 (vert. cit. IdB)
36. Leadbeater, C.W., *Talks on the Path of Occultism, Vol. 2, The Voice of the Silence*, Theosophical Publishing House, Adyar, p. 3
37. *Ibid.*, p. 9-10
38. *Ibid.*, 1926, p. 8 (DK is daar gespeld als Djwāl Kūl)
39. Besant, A. and Leadbeater, C.W., *The Lives of Alcyone*, Theosophical Publishing House, Adyar, 1924, of de elektronische uitgave bijv. <http://www.anandgholap.net>, p. 295-296
40. Blavatsky, H.P., *Theosophical Glossary*, The Theosophy Company, Los Angeles, 1990, p. 32-33
41. SD I, 27 (stanza I, 9) en commentaar SD I, 47-50

Peace to all beings.

Aanhangsel: overzicht van de technische termen uit de Stem

Er zijn al veel boeken en artikelen geschreven over *De Stem van de Stilte*, die zich voornamelijk richten op de uitleg van de tekst. De hedendaagse standaard-schrijfwijze van de technische termen echter, stelt de lezer in staat zelf op zoek te gaan naar hun betekenis in de hedendaagse literatuur, zoals moderne woordenboeken.

Alle termen zijn in het artikel zoveel mogelijk in het Sanskriet weergegeven, behalve waar gangbare Nederlandse woorden (nld) bestaan (bv. Boeddha, Sanskriet) en waar dat overduidelijk niet van toepassing is. Sanskriet (san) en Pāli (pli) zijn weergegeven volgens de International Alphabet of Sanskrit Transliteration (IAST)-transliteratiestandaard. Het Tibetaans (tib) is volgens Wylie, Chinees (chin) volgens pinyin en Oudgrieks (grc) vrij volgens de zogenaamde wetenschappelijke transliteratie.

Een volledig overzicht van de geaccentueerde letters: ā is een lange a in lat. en skt.; ḍ is een retroflexe d in skt.; ē in gr. en lat. een lange e-klank, de gr. η; ḥ in skt. een sterk geaspireerde afgebroken h; ī is een lange i in skt., in lat. een lange i; ḷ is de retroflexe l in skt.; ṁ is een nasale m in skt. (als n in ned. winkel); ṅ is een retroflexe n in skt.; ṅ in skt. de klank ng, als in ned. gang; ṅ in gr. en lat. een lange o, de gr. ω; ṛ is de retroflexe r in skt.; ś in skt. is een palatale sj-klank; ṣ in skt. een sj-klank in de keel; ṭ is een retroflexe t in skt.; ū is een lange u (oe) in skt., in lat. een lange u. De retroflexe letters worden uitgesproken met de tong naar teruggebogen tegen het gehemelte. Chinees: bijv. a met 1e toon ā, met 2e toon á, met 3e toon ǎ, met 4e toon à.

Sleutel: volgnr. term uit de Stem; orthografie (indien versch.); taalcode (ISO 639-2)

1. Adi-Boeddha; Ādibuddha; san	37. bodhisattva; ; san
2. agnyana; ajñāna; san	38. Boek van Dzyan; Dzyan; tib
3. ahankara; ahaṃkāra; san	39. bhons; böns; nld
4. akasha; ākāśa; san	40. Brahm; ; san
5. akoustikoi; ; grc	41. brahmaan; ; nld (san)
6. akshara; akṣara; san	42. brahman; ; san
7. alaya; ālaya; san	43. brahmapoori; Brahmapuri; eng (san)
8. amitabha; amitābha; san	44. buddhi; ; san
9. amrita; amṛta; san	45. chela; chela; san
10. anagami, anagamin, anaganim; anāgāmin; san	46. christos; christos (χριστός); grc
11. anahad-sabd; anāhadśabd; san	47. dad-dugpa; <i>onduidelijk, zie dugpa's</i> ; tib
12. antaskarana; antaḥkarana; san	48. dana; dāna; san
13. anusvara; anusvāra; san	49. deva; ; san
14. aranyaka; āraṇyaka; san	50. dharana; dhāraṇā; san
15. ardha matra; ardhamātra; san	51. dharmā; ; san
16. arhan; ; san	52. dharmakaya; dharmakāya; san
17. arhat; ; san	53. dhyān; dhyāna; san
18. Arjoena; Arjuna; san	54. dhyān marga; dhyānamārga; san
19. arya; ārya; san	55. dhyāna; dhyāna; san
20. aryahata pad; āryahata; san	56. dhyāna pad; dhyāna; san
21. arya pad; ārya; san	57. dhyāna/chan-leer; dhyāna/chán (禪); san/chi
22. Aryasangha; Āryāsanga; san	58. Dhyāneshvari; Jñāneshvari; san
23. asat; ; san	59. dhyāni-boeddha's; dhyāni-buddha; san-nld
24. asketai; askētai; grc	60. dhyāni's; dhyāni; san
25. astraal; ; nld	61. diṭṭhi; diṭṭhi; pli
26. asura; ; san	62. Dnyāneshvari; Jñāneshvari; san
27. atma; ātma; san	63. dorje; rdo rje; tib
28. atman; ātman; san	64. dragshed; drag gshed; tib
29. attavada; attavāda; pli	65. dugpa's; 'brug pa; tib
30. aum; auṃ; san	66. EGO; ; lat
31. Avalokiteshvara; Avalokiteśvara; san	67. fohatisch; <i>onduidelijk (fohat zou volgens HPB Tib.zijn)</i> ; nld (tib)
32. avichi; avīci; san	68. gelugpa; dge lugs pa; tib
33. avidya; avidyā; san	69. gnyana; jñāna; san
34. Bhagavad Gita; Bhagavad Gītā; san	70. gnyana-dassana-suddhi; nāṇadassanasuddhi; pli
35. bodhi; ; san	
36. Bodhidharma; ; san	

71. goeroe; guru; san
72. gotrabhu-gnyana; gotrabhūñāṇa; pli
73. groter yana; yāna; san
74. hansa; haṃsa; san
75. hinayana; hīnayāna; san
76. Hoger Ego; Ego; lat
77. Hoger Zelf; ; nld
78. iddhi; ; pli
79. Indra; ; san
80. jagrat; jāgrat; san
81. jnana; jñāna; san
82. Julai; Rú lái (如来); chi
83. kala hansa; kalahaṃsa; san
84. kalpa; ; san
85. kama rupa, kama-rupa; kāmarūpa; san
86. karmisch; kāma; san
87. karma; ; san
88. karmische wet; ; san
89. Katha Upanishad; Kaṭha Upaniṣad; san
90. kaya; kāya; san
91. keshara; khecara; san
92. kiau-men; jiào mén (教門); chi
93. klesha; kleśa; san
94. Krishna; Kṛṣṇa; san
95. kshanti; kṣānti; san
96. ku; kù (苦); chi
97. kundalini; kuṇḍalinī; san
98. kung; gōng?; chi
99. Kwan shi yin; Guān shi yīn (觀世音); chi
100. lager manas; manas; san
101. lanoe; *onduidelijk, in elk geval klemtoon op
le lettergreep*; san?
102. lanoe-sravaka; lanu-śrāvaka (*zie lanoe*); san?
103. Lhagpa; Lhag pa; tib
104. lha-ma-yin; lha ma yin; tib
105. loka's; loka; san
106. lug; lugs; tib
107. madhyamika; mādhyamika; san
108. maha mara; mahāmāra; san
109. maha-maya; mahāmāyā; san
110. mahatma; mahātma; san
111. mahayana; mahāyāna; san
112. mahayana soetra; mahāyāna sūtra; san
113. manas; manas; san
114. manasa rupa; manasarūpa; san
115. manasaputra; manasaputra; san
116. manvantara; ; san
117. mara; māra; san
118. marga; mārga; san
119. maya; māyā; san
120. Meru; ; san
121. Migmar; Mig dmar; tib
122. mu; miè (滅); chi
123. mudra; mudrā; san
124. myalba; dmyal ba; tib
125. nada; nāda; san
126. Nadabindupanishad; Nādaḥiṇḍūpaniṣad; san
127. Nagarjuna; Nāgārjuna; san
128. Naga's; Nāga's; san
129. naljor(s); nral 'byor; tib
130. neofiet; ; nld (grc)
131. nirmanakaya; nirmāṇakāya; san
132. nirvana; nirvāna; san
133. nirvani; nirvāṇi; san
134. nirvanisch pad; nirvāṇa; san
135. Nyima; nyi ma; tib
136. Oepanishaden; Upaniṣat; san
137. Om; Oṃ; san
138. Om tat sat; Oṃ tat sat; san
139. Om vajrapani hum; Oṃ vajrapāṇi huṃ; san
140. parabrahman; ; san
141. Paramartha; Paramārtha; san
142. paramarthasatya; paramārthasatya; san
143. paramita pad; pāramitā; san
144. paramita's; pāramitā; san
145. paranirvana; parinirvāṇa; san
146. paranirvanisch; parinirvāṇa; san
147. parikalpita; ; san
148. prajna; prajñā; san
149. pratyahara; pratyāhāra; san
150. pratyekabuddha; ; san
151. prulpai ku; sprul pa'i sku; tib
152. rahat; ; pli
153. raj yogi; rājayogi; san
154. raja yoga; rājayoga; san
155. Rajagriha; Rājagṛha; san
156. Rathapala Sutrassanne; Raṭṭhapāla Sutta; pli
157. sagardagam; sakṛdāgāmin; san
158. saiva's; śaiva; san
159. sakkayaditthi; sakkāya dīṭṭhi; pli
160. sakradagamin, sakridagamin; sakṛdāgāmin;
san
161. samadhi; samādhi; san
162. sambhogakaya; saṃbhogakāya; san
163. samtan; bsam gtan; tib
164. samvriti; saṃvṛtti; san
165. samvritisatya; saṃvṛttisatya; san
166. samyak sambuddha; samyaksambuddha; san
167. sanyama; saṃyama; san
168. sat; ; san
169. satya; ; san
170. Shagpa; *zetfout: Lhag pa*; tib
171. Shakya-Thub-pa; Sha kya thub pa; tib
172. shangna; śāṇa; san
173. shangnavesu; śāṇāvāsa; san
174. shila; śīla; san
175. Shin-Sien; Shén xiù (神秀); chi
176. siddhi; ; san
177. Siva; Śiva; san
178. sowan; *verdere verbastering van (śrota
āpanna) xū tuō huān? (須陀洹)*; san (chi)
179. sowani; *zie sowan*; san (chi)
180. srama; śrama; san
181. sramana's; śramaṇa's; san (nld uitg)
182. sravaka; śrāvaka; san
183. Srimad-Bhagavat; Śrīmadbhagavat; san
184. srotapanna; srotāpanna; san
185. srotapatti; srotāpatti; san
186. sru; śru; san
187. Sumeru; ; san
188. sushupti; suṣupti; san
189. Sutta Nipata; Sutta Nipāta; pli
190. svapna; ; san

191. svasamvedana; svasamvedana; san
 192. tanha; taṇhā; pli
 193. tantrika's; tāntrika; san
 194. Tashishi; Dà shì zhì (大勢至); chi
 195. tathagata; tathāgata; san
 196. tattva; ; san
 197. tattvajnani; tattvajñāni; san
 198. tau; dào (道); chi
 199. thegpa chenpoido; theg pa chen po'i mdo; tib
 200. tirthika; tīrthika; san
 201. titiksha; titikṣa; san
 202. Tsi; jí (集); chi
 203. tsung-men; zōng mén (宗門); chi
 204. tu; *onbekend*; *Senzar*
 205. turya; turīya; san
 206. upadhi; ; san
 207. upadya; upādhyāya; san
 208. vajra; ; san
 209. Vajradhara; ; san
 210. Vajrasattva; ; san
 211. viraga; virāga; san
 212. virya; vīrya; san
 213. Voorschriften van de Prasanga-school;
 Prasāṅga; san
 214. yana; yāna; san
 215. yoga; ; san
 216. yogacharya; yogācāra; san
 217. yogi; ; san

